RAPORTUL DINTRE LIMBĂ ŞI DIALECT DIN PERSPECTIVĂ POLITICĂ

Teodor Oancă
Universitatea din Craiova

Abstract. ***The Relationship between Language and Dialect from a Political Perspective.*** *The sixth decade of the last century was characterized by a dispute among Romanian linguists regarding the relationship between language and dialect. On the one hand, Alexandru Graur and Ion Coteanu claimed that the Romanian dialects spoken in the areas located south of the Danube experienced the impossibility of being subordinated to the Romanian language and can be thus considered languages, not dialects. On the other hand, Al. Rosetti, Dimitrie Macrea, Boris Cazacu and Romulus Todoran held the opposite opinion, based on the genetic-structural criterion.*
The present paper provides some examples of cases when the political criterion was imposed in Europe in distinguishing languages from dialects.

Keywords: *language*, *dialect*, *the genetic-structural criterion*, *the historical-political criterion*.

Însemnările care urmează ar putea fi considerate pagini de jurnal, având ca temă raportul limbă – dialect.

Era la începutul anilor '60 când la cursul de dialectologie ţinut de profesorul Romulus Todoran, la Facultatea de Filologie a Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca, luam cunoştinţă de schimbul de opinii privitoare la raportul dintre limbă şi dialect. Discuţia fusese aprinsă de Al. Graur care considera că dialectele sud-dunărene ale limbii române (aromâna, meglenoromâna şi istroromâna) sunt limbi de sine stătătoare şi nu dialecte ale limbii române. I s-a alăturat, în această privinţă, profesorul Ion Coteanu. Reacţia unor lingvişti ca Al. Rosetti, Dimitrie Macrea, Romulus Todoran, Boris Cazacu nu s-a lăsat aşteptată, considerând că în raportul limbă-dialect primează factorul genetico-structural şi nu cel istoric şi politic. Potrivit acestuia din urmă, dacă un idiom, considerat dialect al unei limbi, nu are posibilitatea să se subordoneze acesteia, el încetează de a mai putea fi considerat dialect al limbii respective. În această dispută, Romulus Todoran a susţinut că dialectele sunt de două feluri: tipice sau convergente şi atipice sau divergente. Cele convergente au posibilitatea să se verse în limba naţională, pe când cele divergente nu au această posibilitate.

BDD-V5062 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:36 UTC)

Criteriul înţelegerii dintre vorbitori a fost mai puţin luat în considerare. O sinteză a discuţiilor purtate pe această temă datorăm lui Boris Cazacu în cartea *Studii de dialectologie română*.

Tocmai despre acest criteriu, al înţelegerii, este vorba în cele ce urmează. Am constatat în timp că factorul istoric, dar mai ales politic, a consacrat statut de limbă de stat unor dialecte, chiar şi graiuri. Am în vedere idiomul vorbit între Prut şi Nistru, considerat de lingvistica sovietică limbă romanică de sine stătătoare şi nu un subdialect (moldovenesc) al limbii române.

În primăvara anului 1975, între Universitatea din Craiova şi universităţile din Veliko Târnovo (Bulgaria) şi din Skopje (Macedonia) s-a încheiat un protocol de colaborare culturală, prevăzându-se, între altele, schimb de lectorate. Am fost cel dintâi lector de limba română la Universitatea „Kiril şi Metodiu" din Veliko Târnovo.

De fiecare dată când venea la Craiova un nou lector de limbă macedoneană mă prezentam spunându-i că eu mă voi exprima în limba bulgară, dumnealui în macedoneană şi că sper să ne înţelegem. „Cum să nu, ne înţelegem foarte bine" era răspunsul de fiecare dată. Şi chiar că ne înţelegeam de minune. Mai târziu am citit pe Google:

> „Între lingvişti nu s-a ajuns la un consens cu privire la recunoaşterea macedonenei ca limbă distinctă sau dialect al limbii bulgare. Lingviştii bulgari şi din alte ţări consideră că macedoneana este un dialect bulgar sud-vestic. [...] Vorbitorii nativi ai limbii macedonene din sud-vestul Bulgariei îşi consideră limba ca dialect al limbii bulgare şi nu ca limbă distinctă, de sine stătătoare.".

În cazul de faţă vorbim nu numai de criteriul genetico-structural care e definitoriu în aprecierea macedonenei ca dialect al limbii bulgare, ci şi de criteriul înţelegerii între vorbitorii celor două idiomuri. Dar în condiţiile devenirii Macedoniei ca stat independent, era nevoie de impunerea criteriului politic pentru ca macedoneana să fie considerată limbă de stat.

În anii 1981–1983, echipa de fotbal a Universităţii din Craiova devenise „campioana unei mari iubiri". La unul din meciurile internaţionale jucate la Craiova, echipa de arbitri a fost din RFG, iar delegatul UEFA din Bulgaria. Am fost rugat să particip ca traducător pentru delegatul bulgar. O colegă de la facultate traducea pentru echipa de arbitri. Într-un moment de relaxare, în dimineaţa jocului, colega a fost surprinsă de dialogul dintre doi arbitri, neînţelegând nimic din spusele lor. Un alt arbitru a sesizat acest lucru şi ne-a spus că cei doi vorbiseră în dialect. „Dumneavoastră aţi înţeles?" a întrebat colega mea. Răspunsul a fost negativ. Aşadar, aici criteriul înţelegerii este inoperant, dar nimeni nu consideră că dialectele limbii germane sunt limbi diferite. Comunicarea dintre cetăţenii germani se realizează prin intermediul limbii literare.

În vara anului 1990 mă aflam la Sofia la cursuri de limbă şi cultură bulgară. Din delegaţia venită din Uniunea Sovietică făcea parte şi o secretară de la Uniunea Scriitorilor de la Chişinău. Normal că discutam cu dânsa în

BDD-V5062 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:36 UTC)

limba română. Şefa grupului venit din Uniunea Sovietică (la acea dată încă mai exista Uniunea Sovietică) ne-a auzit vorbind şi a întrebat, în bulgară, în ce limbă comunicăm. I-am răspuns că în limba română. „Dar dânsa nu ştie această limbă", a replicat. „Asta consideraţi dumneavoastră, potrivit lingvisticii sovietice", i-am răspuns. În baza criteriului politic, românii dintre Prut şi Nistru nu vorbeau limba română, ci limba moldovenească. Puţin mai târziu, lucrurile au revenit la normal.

În august 2010 m-am aflat pentru o zi la Zagreb. Am întrebat-o pe o doamnă profesoară de limba italiană dacă există deosebiri între limba croată şi limba sârbă. „Sunt amândouă limbi slave, dar diferite" a fost răspunsul. M-am mulţumit cu atât. Dacă îi spuneam că în România s-au tipărit dicţionare bilingve român-sârbocroat şi sârbocroat-român poate că puneam gaz pe foc. Caut o lămurire pe Google: „Limba croată este una din variantele limbii standard comune sârbilor, croaţilor, bosniacilor şi muntenegrenilor, denumită tradiţional prin termenul „limba sârbocroată". (Informaţia oferită de Google e la îndemâna oricui, scutindu-ne de efortul altor documentări.) Şi în cazul de faţă primează criteriul politic adoptat la Zagreb pentru numirea limbii oficiale a statului Croaţia.

Nu pot rămâne indiferent faţă de criteriul istoric. Îl am în vedere pentru a arăta de ce în Canada limbile oficiale sunt franceza şi engleza, de ce în SUA limba oficială este engleza, de ce în America Centrală şi de Sud limbile oficiale sunt portugheza, în Brazilia, şi spaniola în celelalte state. Şi tot aşa recunoaştem că în Austria se vorbesc şi dialecte, dar limba oficială este limba germană.

Exemple de felul acesta sunt numeroase, dar mă rezum la întâmplări trăite de mine. Constat că nu totdeauna primează factorul ştiinţific în relaţia cu cel politic. Înţeleg că sunt raţiuni de stat care impun statutul unui idiom: limbă sau dialect, dar adevărul ştiinţific nu poate fi ignorat.

Bibliografie

Cazacu, Boris (1957). În jurul unei controverse lingvistice: limbă sau dialect?. În *SCL*, X, nr. 1, 17–31.

Cazacu, Boris (1966). *Studii de dialectologie română*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Coteanu, Ion (1957) *Cum dispare o limbă (istroromâna)*. Bucureşti: Societatea de ştiinţe istorice şi filologice.

Coteanu, Ion (1958). Şi totuşi istroromâna este o limbă!. În *SCL*, IX, nr. 3, 391–392.

Graur, Al. (1956). „Dialectele" limbii române. În *LR*, V, nr. 4, 66–69.

Graur, Al. (1958). Limbă, dialect şi stat. În *VR*, nr. 3, 98–103.

Macrea, Dimitrie (1956). Câteva precizări în legătură cu problema dialectelor limbii române. În *LR*, V, nr. 4, 70–75.

Macrea, Dimitrie (1959). Câteva precizări în problema raporturilor dintre limbă şi dialect. În *CL*, IV, nr. 1–2, 189–195.

Rosetti, Al. (1958). Limbă sau dialect?. În *SCL*, IX, 101–102.

Todoran, Romulus (1956). Cu privire la o problemă de lingvistică în discuţie: limbă şi dialect. În *CL*, I, nr.1–4, 96-99.

BDD-V5062 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:36 UTC)